

Bentoski ili bentički?

Ivan GUŠIĆ¹ i Dionizije SABADOŠ²

¹ Geološko-paleontološki zavod Prir.-mat. fakulteta,
Soc. revolucije 8, YU—41000 Zagreb

² Jagodnjak 26, YU—41000 Zagreb

Svatko će se složiti da je jezik instrument umjetničkog izražavanja, a mnogi su, čini se, skloni zaboraviti da je jezik jednako tako i instrument znanstvenog izražavanja. Zato moramo nastojati da i u znanstvenom izražavanju, a osobito u znanstvenoj publicistici, poštuemo lingvističke norme i pravila.

U našem glasilu često se piše o organizmima (odnosno fosilima organizama, što je za ovaj slučaj posve svejedno) koji su živjeli na morskom dnu, a koje zovemo skupnim imenom bentos. Čini se da smo od naših marinskih biologa i bioloških oceanologa bez razmišljanja preuzeli pridjev bentoski, pa se tako i među geolozima uobičajilo govoriti o »bentoskim« organizmima. No da li je to ispravno?

Riječ bentos je naša transkripcija grčke riječi βένθος, što znači dubina. (Istog je korijena, isto značenje ima, i u istu deklinaciju spada i riječ βάθος, iz koje su izvedeni mnogi pojmovi u vezi s dubinom). Današnje značenje riječi bentos u našem jeziku razlikuje se od prvobitnog utoliko, što je danas ta riječ postala skupni pojam (zbirna imenica, na neki način), kojim označavamo sve ono što pripada morskom dnu. A kako mora glasiti odgovarajući pridjev?

Pridjevi izvedeni od grčkih riječi koje se sklanjaju kao βένθος tvore se u našem jeziku tako da na osnovu dodamo naš pridjevski nastavak. Osnovu dobijemo iz genitiva, koji od riječi βένθος glasi βένθους. To je nastalo skraćivanjem od βένθεος-ος. Puna osnova je prema tome βενθεος-, a skraćena, ili korijen, βενθ-. To transkribiramo kao *bent-*. Na tako dobivenu osnovu, dakle, dodajemo nastavke za tvorbu pridjeva. U našem jeziku, istina, postoji mnoštvo nastavaka za tvorbu pridjeva, ali nijedan koji bi glasio *-oski*. Najobičniji su *-ski* i *-ički*. (Ostali se uglavnom upotrebljavaju u određenim slučajevima, s određenim značenjem, ili sl.; vidi M a r e t i ć 1963: 368 i dalje). Prema tome, jedini ispravan zaključak jest, da pridjev od riječi bentos glasi bentski ili bentički. Od ova dva oblika odlučili bismo se za drugi (iako su oba oblika ispravna i ravnopravna), jednostavno zbog toga da izbjegnemo skup od četiri suglasnika (iako naš jezik to podnosi). Indikativno je da i M a r e t i ć (1963: 372 i 381) navodi da su pridjevi s nastavkom *-ički* posve pravilno izvedeni od imenica grčkog izvora, a inače po smislu i značenju taj nastavak izjednačuje s nastavkom *-ski*.

Neispravni oblici bili bi i bentalan (bentalni), odnosno bentosan (bentosni). Budući da u našem jeziku ne postoji pridjevski nastavak *-alan*, nego samo *-an*, to bi značilo da u prvom slučaju osnova glasi *bental-*, a ta ne postoji. U drugom slučaju dodali smo nastavak *-an* opet na cijelu riječ, a ne na osnovu. Mogli bismo, dakle, zamisliti jedino oblik bentan, ali obično se nastavak *-an* veže na naše riječi, pa takav oblik ne zvuči dobro.

Možda će kod nekog postojati dilema, da li bentički ili bentični (bentičan?). To bismo morali prepustiti našim lingvistima, jer iako M a r e t i ć smatra da nastavak *-ičan* nije dobro upotrebljavati za pripadanje, nego samo za svojstvo, neki naši lingvisti smatraju da je oblik pridjeva na *-ički* uobičajeniji u istočnoj varijanti našeg jezika, a oblik na *-ični* (odnosno *-ičan*) u zapadnoj. Svakako, mogli bi se navesti primjeri koji to potvrđuju, ali isto je tako istina da se takva distinkcija ne može uvijek i svuda provesti: neki pridjevi na *-ički* podjednako dobro zvuče i u zapadnoj varijanti i, praktički (da li da i tu upotrijebimo izraz praktično? — ostaje li isti smisao?), nemaju odgovarajućeg oblika na *-ični* (odnosno *-ičan*). Npr. gramatički, matematički, tehnički, fizički, botanički itd. O pridjevima kao što su politički, dijalektički, seizmički, praktički i sl. moglo bi se još raspravljati, jer iako nisu uobičajeni s nastavkom *-ični*, postoje danas u našem jeziku s nastavkom *-ičan*, ali im se pritom mijenja smisao, u značenju kako to M a r e t i ć (1963: 369) navodi i kako je gore spomenuto.

Argument, koji će možda netko suprotstaviti dosadašnjem izlaganju, naime da se pridjev bentoski već uobičajio, udomaćio u literaturi i da smo se navikli na nj, nema težine ni opravdanja. Ako smo se navikli na nešto što je pogrešno, odviknimo se toga! A tko ustraje u upotrebi oblika »bentoski«, onda bar neka bude dosljedan (tj. neka dosljedno griješi), pa neka govori i piše etnoski (umjesto etnički), etoski (umjesto etički), eposki (umjesto epski), genoski (umjesto genski — s kraćom osnovom, odnosno genetički ili genetski — s dužom osnovom) i, dakako, pelagoski (umjesto pelagički)! Naime svi ovi pridjevi potječu od grčkih imenica koje pripadaju istoj deklinaciji kao i βένθος, dakle: ἔθνος, ἔθος, ἔπος, γένος, i πέλαγος.

Drugačiji je slučaj s pridjevima planktonski i nektonski. Ti oblici izvedeni su tako, da je na nominativ singulara srednjeg roda odgovarajućeg grčkog pridjeva (πλαγκτόν, νηκτόν — a to su u stvari glagolski pridjevi od glagola πλάζομαι i νήχω, koji odgovaraju participu perfekta u latinskom) — dodan nastavak *-ski*. Dakle, tvoreni su po drugačijem postupku, a dodan im je pridjevski nastavak koji je vrlo čest u našem jeziku. No ne bi bilo pogrešno i kada bismo se opredijelili za oblik planktički, odnosno nektički, što bi bilo tvoreno od korijena πλαγκτ-, odnosno νηκτ-, i bilo bi analogno ispravnom obliku bentički.

U engleskom jeziku (a analogno vrijedi za većinu zapadnoevropskih jezika — njemački, francuski, talijanski) često nailazimo na oblike nektonic, planktonic, benthonic. I ovdje vrijede, analogno gore izloženom, različita tumačenja za benthonic, odnosno za druga dva oblika. Jer dok planktonic i nektonic mogu opstati, po istoj analogiji kako je u prethodnom pasusu objašnjeno za naš jezik — iako ni planktic i nektic ne bi bilo neispravno,

kako to predlaže Martinsson (1975) — benthonic nikako nije ispravno, jer ako bismo željeli — po analogiji s planktonic i nektonic — tvoriti današnji moderni pridjev od srednjeg roda grčkog pridjeva, onda bismo morali upotrijebiti osnovu βαθύ-, a ne »benthon«, jer takav oblik ne postoji. Dakle, u engleskim tekstovima u »Geološkom vjesniku« upotrebljavat ćemo oblik benthic, kako to — uz planktic i nektic — predlaže i Martinsson (1975).

Primljeno 26. 10. 1977.

LITERATURA

- Maretić, T. (1963): *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Treće, nepromijenjeno izdanje. Za štampu priredili M. Hraste i P. Rogić. 688 str., Matica hrvatska, Zagreb.
- Martinsson, A. (1975): Editor's column: Planktic, nektic, benthic. — *Lethaia*, 8/2, 193—194, Oslo.